

יצירת אסטרטגיה תקפה: חזרה ליסודות של מטרות, דרכי פעולה ואמצעים

תקפה היא כלי מושגי שימושי ופשוט עבור קובעי אסטרטגיה המאפשר להם לבחון, על סמך רשימת תכנים בסיסית, שהיסודות החינוכיים קיימים כולם. "אמנות המצביא" קובעת אם אסטרטגיה מועילה, אך לפני כן אפילו המצביא הטוב ביותר חייב לבחון תחילה שהיא תקפה. אם האחרים למבצעים באפגניסטן, בעיראק או בלוב, היו מוודאים שהאסטרטגיה שלהם תקפה, ייתכן שהיה אפשר למנוע אסון

הקדמת העורך למאמר

מה זו אסטרטגיה צבאית? כיצד קובעים אותה? על שתי שאלות אלה, שקיימות מאז שקיימת תופעת המלחמה, אין תשובה המוסכמת באופן גורף. כמות הספרים והמאמרים שנכתבו כמענה לשאלות אלה עצומה. הפולמוס יצר מספר אסכולות כלליות ובהן גוונים שונים. הדבר המוסכם הוא שתפקידה של האסטרטגיה הצבאית לשרת את התכלית המדינית של המלחמה – כלומר ייעודה להכווין את המהלכים

הצבאיים להישגים צבאיים שיובילו להשגת אותה תכלית מדינית.

אחד המאמרים שניסה להציג גישה מסוימת כמענה לשאלות אלה התפרסם בביטאון Military Review של צבא ארצות הברית ב־1989. כותב המאמר, אל"ם (דימ') ארתור לייק, תמצת את החשיבה הנדרשת לתכנון אסטרטגי לנוסחה: $S = E + W + M$. כלומר, אסטרטגיה (Strategy) שווה להגדרת מטרות צבאיות (Ends) פלוס קביעת דרכי הפעולה (Ways) פלוס האמצעים (Means) העומדים לרשות האסטרטג. הנוסחה המשולשת שהציע לייק הפכה לניסוח יסוד של החשיבה האסטרטגית המקובלת ברוב הצבאות המערביים וחוקרי האסטרטגיה האקדמיים במערב – היא נלמדת בכמעט כל קורס על אסטרטגיה. יש המבקרים את הנוסחה, מיעוטם על נכונותה או שלמותה, אבל רוב הביקורת אינה על הרעיון שהציג לייק במאמרו, אלא על הפרשנות והשימוש בפועל בנוסחה באופן פשטני מדי.

המאמר המובא להלן הוא התייחסות של הכותב, קצין בצבא

מקור: Freepik

בריטניה, למאמר שפרסם כשנתיים קודם מרצה בכיר לאסטרטגיה, בעבר ראש המחלקה ללימודי מלחמה של אוניברסיטת קינגס קולג' לונדון, וכעת המנהל הראשי של מכללת ההגנה של צבא אוסטרליה, מל"ר סמית'. שני הכותבים מאמצים את הנוסחה של לייק.

במאמרו טען סמית' שחשיבה אסטרטגית כשלעצמה אינה מסובכת. המורכבות נובעת מהיכולת של המצביא לבחור

מטרות צבאיות המשרתות כראוי את המטרה המדינית, ולקבוע על סמך האמצעים הזמינים לו דרכי פעולה שעשויות לממש את המטרות הצבאיות. לטענתו המדד שצריך לשמש את האסטרטג בעת קביעתו את האסטרטגיה שלו הוא ניתוח מועילותה – כלומר עד כמה היא מבטיחה את מימוש המטרות. אדגיש כאן את ההבדל בין מועילות ובין יעילות – מועילות בוחנת את התועלת של האסטרטגיה להשגת המטרה; לעומת זאת יעילות בוחנת את כמות המאמץ המושקעת להשגת המטרה. יש כמובן קשר בין שני המושגים אבל הם אינם זהים או חופפים באופן מלא – תיתכן אסטרטגיה מועילה אבל פחות יעילה ולהיפך.

המאמר הנוכחי טוען שגישה זו לא תורמת למתכנן האסטרטגיה, שכן את המועילות אפשר למדוד רק בדיעבד (האם האסטרטגיה שנבחרה הצליחה או לא), ואילו המתכנן צריך לחזות את העתיד ולבחון מה הסיכוי שהאסטרטגיה שלו תהיה מועילה לפני שניסה אותה, ולשם כך יש צורך בדרך שונה לבחינתה.

מאמר זה יציג את המושג של "תקפות" אסטרטגית, שבאמצעותו אנו מתכוונים בפשטות שיש בה את כל מרכיבי היסוד הדרושים לכל אסטרטגיה באשר היא. עליה להגדיר מטרה (תוצאה רצויה) ברורה שקיימת סבירות רבה שאפשר להשיגה, דרכי פעולה שסביר להניח שמסוגלות להשיג את המטרות הללו ואמצעים (כוחות צבאיים) שסביר שיספיקו להשיג את המטרה בדרכי הפעולה הנבחרות.

במבט ראשון, חלק מהקוראים עשויים לחשוב שקביעה זו מובנת מאליה, אך כפי שנראה היא נשכחת לעיתים קרובות אפילו על ידי האסטרטגים המנוסים ביותר, לא כל שכן על ידי

במהדורת סתיו 2022 של כתב העת Military Strategy Magazine סיפק מל"ר סמית' מדריך למתחילים להבנת התהליך הרצוי לקבלת החלטות אסטרטגיות מועילות.¹ מאמרו ציין כי: "יסודות האסטרטגיה אינם מסובכים משום שכולנו, ברמה אינטואיטיבית מסוימת, עוסקים באסטרטגיה. החשיבה האסטרטגית ממוקדת במועילות, כלומר, השגת המטרות הרצויות".² אולם, בעוד סמית' צודק בטענתו שאסטרטגים מתחילים חייבים להתמקד במועילות, יש שלב אחד שנדרש לפני שנעסוק בשאלת המועילות של אסטרטגיה מסוימת – עלינו לוודא תחילה שהיא "תקפה".

גילס מון, קצין בצבא הבריטי בעל תואר שני מהמחלקה ללימודי מלחמה בקינג'ס קולג' לונדון

כמעט עד לסיומן), לפני שנוכל לקבוע אם היא מועילה. תקפות לעומת זאת ניתנת להערכה מראש. אסטרטגיה תקפה היא כזו שכל מרכיביה הבסיסיים קיימים באופן המאפשר לה סיכוי להתברר כמועילה לאחר יישומה. אפשר להמשיך זאת לספינת מרוץ - מועילה היא כזו שמנצחת, דבר שניתן לשפוט רק לאחר סיום המרוץ; תקפה היא כזו שיש לה הגה, מפרש סביר והיא אטומה למים. אנו יודעים עוד לפני תחילת המרוץ שספינת המרוץ הדולפת עם מפרש קרוע, או זו שאיבדה את ההגה שלה, לא יכולה להיות מועילה. היא פשוט אינה תקפה, ולכן אין לה סיכוי ממשי להצליח.

יש ליישם את האסטרטגיה ולבצע את התוכניות הנובעות ממנה עד לסיומן (או לפחות כמעט עד לסיומן), לפני שנוכל לקבוע אם היא מועילה. תקפות לעומת זאת ניתנת להערכה מראש

כך גם בנוגע לאסטרטגיה, אם כי עלינו להתאמץ יותר כדי לזהות את מרכיביה. לשם כך נוכל לפנות לארתור לייק ולמסגרת הרעיונית שהציע לראשונה ב-1989: כל אסטרטגיה צריכה לכלול את השילוש - המטרות שרוצים להשיגן, דרכי הפעולה והאמצעים להשגתן.⁵ מסגרת רעיונית זו הפכה לנוסחה המובילה להבנה ולתיאור של אסטרטגיה בצבאות ארצות הברית ובריטניה.⁶ על אף שהיא רחוקה מלהיות חפה ממחלוקת, היא כמעט בוודאות הגישה המקובלת ביותר של

אסטרטגים מתחילים. בעשורים האחרונים ניהלו צבאות נאט"ו מערכות צבאיות רבות כאשר אחד המרכיבים האסטרטגיים חסר, וכך נקטו אסטרטגיות שלא הובילו להשגת המטרות. יתר על כן, בחינה מראש של האסטרטגיות הייתה מראה שהן פגומות מלכתחילה ולכן לא היה להן סיכוי להצליח. מושג התקפות מספק כלי מושגי שימושי ופשוט עבור אסטרטגים לעתיד, כדי להבטיח שהם מתחילים ברגל ימין.

תקפות

בהצגת המושג תקפות³ עלינו תחילה להבהיר למה אנו מתכוונים כשאנו מתארים אסטרטגיה כתקפה, וכיצד תקפות שונה ממועילות. מועילותה של אסטרטגיה, כפי שמציין סמית', ניתנת להערכה על פי מדד אחד שאין עליו עוררין: האם הצלחת להשיג את מטרותיך.⁴ אליה וקוץ בה, אפשר להעריך את המועילות רק בדיעבד; יש ליישם את האסטרטגיה ולבצע את התוכניות הנובעות ממנה עד לסיומן (או לפחות

סנקים של צבא ארצות הברית. צילום: ויקימדיה

ניסוח תפיסה אסטרטגית בתחום לימודי האסטרטגיה. אפילו פרופ' קולין גריי, לקראת סוף חייו, קיבל את נוסחת המטרות, דרכי הפעולה והאמצעים (בתוספת הנחות) כמרכיבים של הגשר המפורסם שלו.⁷

לפיכך הרעיון של מטרות, דרכי פעולה ואמצעים, מספק רשימת בדיקה שימושית של המרכיבים שצריכים להיכלל בכל אסטרטגיה באשר היא, כדי שנוכל לקבוע שהיא תקפה. דהיינו אם מוגדרות בה מטרות צבאיות ברורות שסביר שהן בנות השגה; אם מוצעות בה (בלשונו של לייק) דרכי פעולה צבאיות שסביר שיכולות להשיג את המטרות הללו; ואם קיימים האמצעים, המשאבים הצבאיים, הדרושים להבטיח במידה סבירה את השגת המטרות על ידי דרכי הפעולה המוצעות. אין הכרח שנדע מראש שהמטרות שקבענו בנות השגה - משום שאפשר יהיה לדעת זאת בוודאות רק לאחר שהאסטרטגיה תתורגם לפעולה. כמו כן, לא יהיה ביטחון מוחלט מראש שדרכי הפעולה והאמצעים יצליחו, בין היתר משום שכפי שמזכיר לנו הפרוסי האהוב על כולם, קרל פון קלאוזביץ, גורמי המקריות והמזל לעולם ינכחו בתופעת המלחמה.⁸ כדי שאסטרטגיה תהיה תקפה די שנוכל להעריך שהסבירות ששלושת המרכיבים הללו עשויים להוביל להצלחה היא גבוהה.

הנוסחה הייתה פשוט כשיטה להימנע מחוסר התאמה בין מטרות ובין אמצעים.¹² למרות בחירת האיורים והדוגמאות הלא מוצלחת במאמרו, בהחלט נראה שלייק ייעד את הנוסחה שלו לשימוש בסיסי זה בלבד. הוא ראה בה תפיסה "דקה"; מבחינתו הנוסחה נועדה להזכיר לאסטרטג להתייחס לכל שלושה המרכיבים, ולבחון אם יש איזון סביר בין השלושה ותו לא.¹³

הרעיון של תקפות מחזיר את המטרות, דרכי הפעולה והאמצעים להיות כלי עזר פשוט, ומשחרר אותנו מהתייחסות לנוסחה החשבונאית כחזות הכול. למרות הביקורות של אצ'ואריה ואחרים, אין צורך לזנוח לחלוטין את הנוסחה; הבטחת תקפותה של אסטרטגיה מנצלת את שלושת מרכיבי הנוסחה של לייק כאבני בוחן הכרחיים להצלחה, אך אינם מספיקים בפני עצמם. לפיכך התקפות עדיין מותירה מקום רב לאסטרטגיה צבאית להיות "אמנות המצביא".¹⁴ כפי שחשוב להבהיר מהי תקפות, כך חשוב לא פחות להבהיר מהי אינה. תקפות היא רשימת בדיקה כדי להבטיח שלאסטרטגיה יש את מרכיבי היסוד הדרושים כדי להבטיח סבירות של הצלחה; היא אינה מדע, אינה מקיפה את כל אמנות האסטרטגיה, ובטח שלא נוסחה עצמאית לניצחון.

אסטרטגיות בלתי תקפות במציאות

אמנם מאמר זה הציג את התקפות כמושג חדש, אך עבור רוב האנשים אמור מושג זה להיראות כלא יותר מהצמדת מונח חדש להיגיון בריא פשוט. ולמרות זאת מבט קצר ביותר על ההיסטוריה מראה שלעיתים קרובות אחד או יותר מהמרכיבים הללו נעדרים. בעשורים האחרונים נשלחו צבאות מערביים שוב ושוב לזירות מלחמה ללא מטרה מוגדרת היטב שהשגתה סבירה, נקטו דרכי פעולה שלא יכלו להשיג את המטרות המוצהרות, או עם גודל כוחות שהיה ברור באופן מובהק שאינו מספיק להשגת המטרה. שלוש דוגמאות לכך הן המלחמות באפגניסטן, בעיראק ובלוב.

בעשורים האחרונים נשלחו צבאות מערביים שוב ושוב לזירות מלחמה ללא מטרה מוגדרת היטב שהשגתה סבירה, נקטו דרכי פעולה שלא יכלו להשיג את המטרות המוצהרות, או עם גודל כוחות שהיה ברור באופן מובהק שאינו מספיק להשגת המטרה. שלוש דוגמאות לכך הן המלחמות באפגניסטן, בעיראק ובלוב

בעוד הטעויות האסטרטגיות נראות לנו ברורות כעת, סביר שהאנשים שהיו מעורבים בתכנון המלחמות באפגניסטן, בעיראק ובלוב, לא חשבו שהם יוצאים למלחמה על פי אסטרטגיה שגויה. קובעי המדיניות והאסטרטגיה המרכזיים בוודאי היו בטוחים שהם יוצאים למלחמה מתוכננת היטב עם אסטרטגיה בעלת מטרות ברורות, דרכי פעולה מוצקות ואמצעים נאותים. שילוב של שיקולים מדיניים, טעויות חישוב והטיות חשיבתיות הוביל אסטרטגים לחשוב שהאסטרטגיות שלהם תקפות כשבפועל הן היו רחוקות מכך. אין תחליף לשיקול דעת טוב בהערכת אסטרטגיה, אך שיקול הדעת האנושי רחוק מלהיות מושלם. אין פתרון קל

כפי שחשוב להבהיר מהי תקפות, כך חשוב לא פחות להבהיר מהי אינה. תקפות היא רשימת בדיקה כדי להבטיח שלאסטרטגיה יש את מרכיבי היסוד הדרושים כדי להבטיח סבירות של הצלחה; היא אינה מדע, אינה מקיפה את כל אמנות האסטרטגיה, ובטח שלא נוסחה עצמאית לניצחון

כמה חוקרים בולטים מתחו בצדק ביקורת על השימוש הלקוי שעשו האסטרטגים בנוסחת המטרות, דרכי הפעולה והאמצעים ($S = E + W + M$). לדוגמה אנטוליו אצ'ואריה הביע צער על השימוש בה כנוסחה פסאודו-מדעית "המוכרת לאסטרטגים מודרניים כפי שהנוסחה $E=MC^2$ מוכרת לפיזיקאים".⁹ אסטרטגים כאלה מתנהגים כאילו כל הדרוש לבניית אסטרטגיה מצליחה הוא פשוט לאזן טכנית את המשוואה, ושוכחים שייצירת אסטרטגיה טובה (כלומר מועילה) היא אמנות. באופן דומה התאונן ג'פרי מייזר על נוסחת לייק בתור "קביים המערערים חשיבה אסטרטגית יצירתית ומועילה".¹⁰ משום שהוא משמש בארצות הברית כנוסחה מכנית. דיוויד אלרי וליאן סונדרס רואים בנוסחה קריקטורה המציגה את התכנון והניהול האסטרטגיה כפעולה ליניארית, ועל כן "כנוסחה תמציתית בלתי מספקת לאסטרטגיות הדרושות לסכסוכים מורכבים".¹¹ כל הביקורות אינן מכוונות לתפיסה המקורית של לייק, אלא לאופן שבו פירשו אותה בצבאות: פרשנות "עבה" שבה הנוסחה אסטרטגיה = מטרות + דרכי-פעולה + אמצעים, נתפסת על ידי אסטרטגים צבאיים כנוסחה מקיפה שלא רק הכרחית כדי להבטיח הצלחה, אלא אפילו מספקת בפני עצמה.

אולי אין זה בלתי סביר שקצינים צבאיים פירשו זאת כך, בין היתר משום ש" $A=M+W$ " (אסטרטגיה = מטרות + דרכי-פעולה + אמצעים) היא ממש איור השער של מאמרו המקורי של לייק. עם זאת, מייזר מציין שהתועלת המקורית של

נחתים אמריקנים במהלך מבצע "חופש לעיראק", מרס 2003. צילום: ויקיפדיה

הממשל [האמריקני] על הצורך להפיל את משטר הטאלבאן.¹⁶ ב-7 באוקטובר 2001 הצהיר הנשיא ג'ורג' וו' בוש, כי מטרת המבצעים הצבאיים האמריקניים היא "לשבש את השימוש באפגניסטאן כבסיס טרור [...] ולתקוף את היכולת הצבאית של הטאלבאן".¹⁷ זוהי הצהרת כוונות חד-משמעית, אך תקיפת צבא טאלבאן היא פעולה, לא מטרה, ומשאירה פתוחות את השאלות החיוניות: האם יש לסלקו? ואם יסולק מה יקרה אחר כך? בלבול זה השתקף בשטח. עד כאן הדיון על המטרות המדיניות וממנו אמור לנבוע הדיון על המטרות הצבאיות. האוטוביוגרפיה של גנרל ג'יימס מאטיס מתעדת חילוקי דעות בין גנרלים בכירים בנוגע למה הם מנסים להשיג באפגניסטאן, ואם מדובר בפלישה או לא.¹⁸ פארל מתאר את הבעיה בקצרה: "אמריקה יצאה למלחמה [...] ללא חזון אסטרטגי משותף למערכה הצבאית".¹⁹ במילים אחרות, לאסטרטגיה האמריקנית באפגניסטאן חסרה הגדרה של הישגים צבאיים ברורים וסבירים (המטרות האסטרטגיות) שהן מרכיב חיוני באסטרטגיה תקפה.

ראוי להבחין בין יציאה למלחמה עם אסטרטגיה בלתי תקפה, ובין יציאה למלחמה ללא אסטרטגיה. שני המצבים, למרות דמיון שטחי, שונים זה מזה. שחקן היוצא למלחמה ללא אסטרטגיה אינו חותר למטרה כלשהי, אלא מגיב למצבים כשהם מתעוררים ללא תפיסה המאחדת את הפעולות הנפרדות לתוכנית רחבה יותר. לשחקן המשתמש באסטרטגיה שאינה תקפה יש כזאת (או לפחות הוא חושב שיש לו), אבל יש בה פגמים מהותיים. מקרים בהם שחקן יוצא למלחמה ללא אסטרטגיה הם נדירים - כמעט כל צבא יוצא לדרך עם איזושהי אסטרטגיה, גם אם אינה תקפה, לדוגמה המקרה של ארצות הברית באפגניסטאן. לצבא האמריקני הייתה אסטרטגיה

לבעיה זו, ולכן סביר שאסטרטגים בעלי כוונות טובות יעשו טעויות דומות בעתיד.

אין מטרות אסטרטגיות - אפגניסטאן

הפלישה האמריקנית לאפגניסטאן מספקת דוגמה מצוינת (ולנוכח הכישלון הסופי של המלחמה בקיץ 2021 זו דוגמה בולטת במיוחד) למלחמה שחסרו לה מטרות צבאיות אסטרטגיות מוגדרות היטב. ברור שהאסטרטגיה האמריקנית באפגניסטאן לא הייתה מועילה: כל מבצע צבאי שמסתיים במפלה נחרצת שבה האויב כובש את המדינה והופך לממשלתה, לא יעמוד במדד הבלתי ניתן לערעור של מל"ר סמית', אך הבעיה אינה שהמלחמה לא השיגה את מטרותיה האסטרטגיות אלא גרוע מכך - שמלכתחילה לא היו ליוזמיה מטרות אסטרטגיות ברורות.

ראוי להבחין בין יציאה למלחמה עם אסטרטגיה בלתי תקפה, ובין יציאה למלחמה ללא אסטרטגיה. שני המצבים, למרות דמיון שטחי, שונים זה מזה. שחקן היוצא למלחמה ללא אסטרטגיה אינו חותר למטרה כלשהי, אלא מגיב למצבים כשהם מתעוררים

רק לעיתים רחוקות משברים מולידים חשיבה בהירה, ונראה שהפלישה לאפגניסטאן בתגובה לפיגועי 11 בספטמבר 2001 לא הובנה היטב במערכת האמריקנית, מעבר לתחושה עמומה שצריך להשמיד את אלקאעדה. תיאור פארל מציין שהיה "כישלון בהבהרת מטרות המלחמה",¹⁵ שכלל "ויכוח בתוך

כלשהי - לתקוף את אלקאעדה והטאלבאן - ולכן יציאתו למלחמה לא הייתה נטולת אסטרטגיה, אך היות המטרות לא ברורות הבטיחה שהאסטרטגיה לא הייתה תקפה.

אמצעים לא מספקים - עיראק

אם אפגניסטאן היא דוגמה ליציאה למלחמה למען מטרות לא ברורות, עיראק היא דוגמה למלחמה שצבא ארצות הברית נשלח אליה כשברשותו אמצעים לא מספקים. בעוד המניעים האמיתיים העומדים בבסיס המלחמה נתונים לוויכוח, מצב הסיום הצבאי היה ברור: להדיח את צדאם חוסיין ולהעביר את עיראק לממשל דמוקרטי. נראה שהפיקוד האמריקני קבע דרכי פעולה שסביר שיכלו להשיג מטרה זו, אולם ארצות הברית טעתה באמצעים שבחרה להשתמש בהם. גנרל אריק שינסקי, ראש המטה של צבא ארצות הברית כאשר פלש לעיראק וקודם לכן מפקד כוח הייצוב של נאט"ו בבוסניה והרצגובינה, נשאל כמה חיילים יידרשו לייצב את עיראק לאחר סיום מהלך הכיבוש והשיב: 400 אלף. הוא ביסס חישוב זה על גודל הכוח שנאט"ו נוקק לו בבוסניה ביחס לגודל אוכלוסייתה והכפילו בהתאם לגודל האוכלוסייה של עיראק ביחס לאוכלוסיית בוסניה.²⁰ את ההערכה אישר שר צבא היבשה,²¹ בריגדיר (מקביל לדרגת תא"ל) לשעבר. מחקרים שונים, בהם מחקר של מכון RAND, הגיעו למסקנה שהמספר הנכון הוא כ-526 אלף.²² אפילו המפקד האופטימי של פיקוד המרכז של ארצות הברית, גנרל טומי פרנקס חשב שידרשו 250 אלף.²³ בפועל, שיקולים מדיניים קבעו שרק כ-170 אלף חיילים אמריקנים ובעלי בריתם נשלחו למדינה.

כדי שאסטרטגיה תהיה תקפה אין צורך שהאמצעים המופעלים יוכלו להבטיח באופן מוחלט את ההצלחה, אלא די שיוכלו להעניק סיכוי סביר להצלחה. היקף הצבא האמריקני שנשלח לעיראק לא עמד אפילו במדד נדיב זה; מספר החיילים שהופעלו היה קטן מדי באופן בולט וברור, ופריסתם ברחבי עיראק הייתה דלילה מדי כדי שיהיה אפילו סיכוי קלוש להשיג יציבות כלשהי

לאחר שהסתיים שלב הכיבוש והכוחות עברו לשלב ההחזקה וייצוב השלטון החדש שהקימו, צומצמו הכוחות במהירות לכדי פחות מ-120 אלף בלבד - הרבה פחות מהיקף הכוח שחשב שינסקי כהכרחי. כוח זה עמד על יחס של כ-7 חיילים לכל 1,000 תושבים, כשליש בלבד מהיחס בין מספר החיילים שהוצבו בבוסניה ביחס לגודל האוכלוסייה שם, וכך גם ביחס לצפון אירלנד ובמלאיה.²⁴

כדי שאסטרטגיה תהיה תקפה אין צורך שהאמצעים המופעלים יוכלו להבטיח באופן מוחלט את ההצלחה, אלא די שיוכלו להעניק סיכוי סביר להצלחה. היקף הצבא האמריקני שנשלח לעיראק לא עמד אפילו במדד נדיב זה; מספר החיילים שהופעלו היה קטן מדי באופן בולט וברור, ופריסתם ברחבי עיראק הייתה דלילה מדי כדי שיהיה אפילו סיכוי קלוש להשיג יציבות כלשהי, כפי שהיה ברור למעריכים רבים לפני הפלישה.

דרכי פעולה לקויות - לוב

קשה יותר לזהות אסטרטגיות שדרכי הפעולה שלהן בלתי תקפות מאשר אלה שחסרות מטרות או אמצעים. קל לזהות הפעלת כוחות ללא מטרות ברורות, וההיסטוריה מלאה בדוגמאות למלחמות שבהן צד אחד השתמש באמצעים בלתי מספקים באופן בולט, אך כמעט בלתי אפשרי להעלות על הדעת הפעלת כוח צבאי שבה פשוט אין שום תפיסה המכוונית את פעולות הכוחות הצבאיים. למעט המצב התיאורטי, שבו כוחות מוכנסים לקרב בהדרגתיות ללא מחשבה, תמיד נוכל לזהות תפיסה כלשהי מאחורי השימוש בכוח צבאי (גם כאשר המטרה לא מוגדרת היטב). עם זאת, כדי שאסטרטגיה תהיה תקפה התפיסה המנחה את דרכי הפעולה צריכה לא רק להתקיים, אלא חייבת להיות מסוגלת באופן סביר להביא להצלחה.

ההתערבות הכושלת של ארצות הברית בלוב ב-2011 היא דוגמה לאסטרטגיה בלתי תקפה, משום שהסתמכה על תפיסות פגומות בעליל. המערכה בעלת הכוונות הטובות שאישר האו"ם²⁵ התבססה על שתי הנחות: הראשונה, שסיוע באמצעות כוחות אוויר מערביים במורדים הלוביים תוכל למנוע טבח של אזרחים על ידי כוחותיו של השליט מעמר קדאפי.²⁶ השנייה, שלאחר הבסת הממשלה יתאחדו קבוצות המורדים השונות כדי ליצור ממשלה לגיטימית ושלווה ללא צורך במעורבות של כוחות יבשה מערביים. ההנחה הראשונה הייתה סבירה; השנייה לא.

תקפות ניתנת להערכה מראש על ידי בחינה אם שלושה מרכיבי היסוד שהציג לייק קיימים באסטרטגיה מסוימת: אם יש לה מטרות צבאיות ברורות שסביר שניתנות להשגה, אם יש לה דרכי פעולה שסביר שיכולות להוביל למטרות הרצויות ואם מוקצים אמצעים בכמות שסביר שיוכלו ליישם את דרכי הפעולה הנבחרות ולהשיג את המטרות המבוקשות

במילותיו של נשיא ארצות הברית דאז ברק אובמה: "בעוד המשימה הצבאית שלנו מתמקדת באופן צר בהצלת חיים, אנו ממשיכים לשאוף למטרה הרחבה יותר של לוב שאינה שייכת לרודן, אלא לעמה [...]. המעבר לממשלה לגיטימית המתייחסת לרצון העם הלובי יהיה משימה קשה. ובעוד ארצות הברית תעשה את חלקה כדי לעזור, זו תהיה משימה עבור [...] העם הלובי עצמו [...] עם הזמן והמרחב שסיפקנו לעם הלובי, הם יוכלו לקבוע את גורלם".²⁷ בהיסטוריה מקרים מעטים שבהם קבוצות חמושות בעלות מטרות מתחרות הניחו את נשקן בו בזמן, ועברו לדו קיום בשלום ללא איזשהו דחף חיצוני. היה בלתי סביר בעליל שלאחר מערכה אווירית מוגבלת תוכל ארצות הברית להפסיק את מעורבותה בלוב, ולצפות שהתהליך יקרה דווקא במקרה זה.

הרעיון שארצות הברית תוכל לחמוק מהבעיה שיצרה הקצאת מספר לא מספיק של חיילים במלחמתה בעיראק על ידי הקצאה של אפס חיילים להתערבות בלוב לא היה חשיבה אסטרטגית אלא אשליה, חלום בהקיץ. על פי מחקר של מכון RAND מ-2014: "הבעיה החמורה ביותר של לוב מ-2011

ספינה אמריקנית משגרת טיל טומהוק במסגרת התקיפה הצבאית הבין-לאומית בלוב, מרס 2011. צילום: ויקיפדיה

בכמות שסביר שיוכלו ליישם את דרכי הפעולה הנבחרות ולהשיג את המטרות המבוקשות. באסטרטגיות שנקטו צבאות מערביים בכמה מהמלחמות המשמעותיות ביותר שניהלו בעשורים האחרונים חסר לפחות אחד מהמרכיבים החיוניים הללו. אם האחראים למבצעים באפגניסטאן, בעיראק או בלוב, היו מוודאים שהאסטרטגיה שלהם תקפה, ייתכן שהיה אפשר למנוע אסון. לפיכך תקפות היא כלי מושגי שימושי ופשוט עבור קובעי אסטרטגיה המאפשר להם לבחון, על סמך רשימת תכנים בסיסית שקיימים באסטרטגיה שקבעו, שהיסודות החיוניים נמצאים כולם. "אמנות המצביא" קובעת אם אסטרטגיה מועילה, אך לפני כן, אפילו המצביא הטוב ביותר חייב לבחון תחילה שהיא תקפה.

המאמר פורסם לראשונה בכתב העת:

Military Strategy Magazine:

Moon, Giles, "Making Sound Strategy: Back to the Basics of Ends, Ways, and Means," Military Strategy Magazine, Volume 9, Issue 2, winter 2024, pages 35-40:
<https://www.militarystrategymagazine.com/article/making-sound-strategy-back-to-the-basics-of-ends-ways-and-means/>

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

היא היעדר ביטחון. מצב זה נובע בעיקר מכישלון המאמץ לפרק מנשק ולבטל את מיליציות מורדים לאחר המלחמה. כבר מראשית הדרך יועצים בין-לאומיים וההנהגה המדינית של לוב הכירו בחשיבות פירוק הנשק של המורדים, אך הם לא יכלו לממש הבנה זו. בשל כך, סוגים שונים של קבוצות חמושות שולטות בחלק גדול מהמדינה והממשלה הנבחרת נתונה לחסדיהן.²⁸ עוד ציין המחקר כי: "המספר הקטן של כוחות היבשה של נאט"ו שהובאו ללוב צמצם במידה רבה את היקף השליטה [...] שיכלו נאט"ו ושותפיה להפעיל לאחר סילוקו של קדאפי".²⁹

לא מדובר בגילוי רק בדיעבד שהאסטרטגיה הייתה לא מועילה; הפגמים בתפיסה האסטרטגית של מלחמת נאט"ו בלוב היו כה משמעותיים ובולטים שמלכתחילה לא היה סיכוי סביר להשגת המטרה הרצויה של לוב יציבה. האסטרטגיה פשוט לא הייתה תקפה.

סיכום

מאמר זה הציג את המושג תקפות כנקודת התחלה בסיסית להערכת אסטרטגיה נתונה. אסטרטגיה עוסקת בהשגת מטרה, אך את מועילותה אפשר לשפוט רק בדיעבד לאחר יישומה. תקפות, לעומת זאת, ניתנת להערכה מראש על ידי בחינה אם שלושה מרכיבי היסוד שהציג לייק קיימים באסטרטגיה מסוימת: אם יש לה מטרות צבאיות ברורות שסביר שניתנות להשגה, אם יש לה דרכי פעולה שסביר שיכולות להוביל למטרות הרצויות ואם מוקצים אמצעים

יצירת אסטרטגיה תקפה: חזרה ליסודות של מטרות, דרכי פעולה ואמצעים (עמ' 20)

- 1 SMITH, M.L.R. (FALL 2022). ON EFFICACY: A BEGINNER'S GUIDE TO STRATEGIC THEORY. MILITARY STRATEGY MAGAZINE, VOL 8, ISSUE 2, PP. 10-17
- 2 IBID, P. 11
- 3 למושג שהשתמש הכותב הבריטי של המאמר, SOUNDNESS, אין תרגום מדויק לעברית. המושג מתאר נושא שהוא מלא, עמיד, סביר ותואם את המקובל. לאחר בחינה ממושכת הסקנו שהמושג העברי הקרוב ביותר הוא תקפות, מלשון שהנושא בעל תוקף, כלומר תואם את עקרונות התורה הצבאית והידע המקצועי הקיים
- 4 SMITH, M.L.R. (FALL 2022), P. 16
- 5 LYKKE, A. (MAY 1989). DEFINING MILITARY STRATEGY. MILITARY REVIEW, VOL 69, NO. 5, PP. 2-8
- 6 CAVANAUGH, EG. ML. (2008 JULY 24). IT'S TIME TO END THE TYRANNY OF ENDS, WAYS, AND MEANS. MODERN WAR INSTITUTE (BLOG). [HTTPS://MWI.WESTPOINT.EDU/TIME-END-TYRANNY-ENDS-WAYS-MEANS](https://mwi.westpoint.edu/time-end-tyranny-ends-ways-means)
- 7 פרופ' קולין גריי, שנחשב לאחד מבכירי ההוגים של תורת האסטרטגיה בשלהי המאה ה-20 וראשית המאה ה-21, קבע את האמרה שהאסטרטגיה היא הגשר שבין המטרה המדינית והמעשה המלחמתי. קיומו מיועד להפוך את ההישג הצבאי להישג המדיני שהוא המטרה העליונה של המלחמה
- 8 GRAY, C.S. (2015). THE FUTURE OF STRATEGY. POLITY PRESS, PP. 30-31
- 9 CLAUSEWITZ, C.V. (1993). ON WAR. EVERYMAN'S LIBRARY, P. 96
- 10 ECHEVARRIA II, A.J. (SEPTEMBER 2013). OP ED: IS STRATEGY REALLY A LOST ART?. STRATEGIC STUDIES INSTITUTE. [HTTPS://SSI.ARMYWARGCOLLEGE.EDU/2013/PUBS/ARTICLE/OP-ED-IS-STRATEGY-REALLY-A-LOST-ART](https://ssi.armywarcollege.edu/2013/pubs/article/op-ed-is-strategy-really-a-lost-art)
- 11 MEISER, J.W. (2016). ENDS+WAYS+MEANS=(BAD) STRATEGY. VOL 46, NO. 4, PP. 81-91
- 12 ELLERY, D., & SAUNDERS, L. (2020). STRATEGY IN THE NATIONAL SECURITY CONTEXT: TIME FOR AN ADAPTIVE APPROACH?. IN MILITARY STRATEGY IN THE 21ST CENTURY: THE CHALLENGE FOR NATO (JANNE, H.M. & ROB. J EDS.), P. 86
- 13 MEISER (2016), P. 82
- 14 LYKKE (MAY 1989), P. 7
- 15 המושג אסטרטגיה מקורו במילה היוונית סְטְרַטֶגֶס, כלומר מצביא
- 16 FARRELL, T. (2017). UNWINNABLE: BRITAIN'S WAR IN AFGHANISTAN 2001-2014. THE BODLEY HEAD, P. 61
- 17 IBID, P. 62
- 18 BUSH, G.W. (2001 OCTOBER 7). PRESIDENTIAL ADDRESS TO THE NATION. TELEVISED SPEECH, WASHINGTON D.C. [HTTPS://GEORGEWBUSH-WHITEHOUSE.ARCHIVES.GOV/NEWS/RELEASES/2001/10/20011007-8.HTML](https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html)
- 19 MATTIS, J., & WEST, B. (2019). CALL SIGN CHAOS. RANDOM HOUSE, P. 68
- 20 FARRELL (2017), P. 66
- 21 BENSANEL, N. ET AL. (2008). AFTER SADDAM:

גישת פיקוד משימה במתאר העומק - מאפיינים, התפתחות ומגמות (עמ' 12)

- 1 עקד הפיקוד והשליטה (פברואר 2016). (מסמך פנימי של צה"ל, בסיווג מוגבל) עמ' 16
- 2 המילון למונחי צה"ל (1998). תוה"ד, עמ' 472
- 3 להרחבה בנושא רשימת המאפיינים של "התפיסה המאוחדת של חיבור כללי" שערך ווסט על בסיס התאוריה של קלאוזביץ ראו: WATTS B.D. "CLAUSEWITZIAN: FRICTION AND FUTURE WAR" בתוך שמיר, פיקוד משימה, עמ' 27
- 4 מדובר בהנחתת כוחות בעומק האויב על בסיס כוחות אוויריים ממוכנים, שערכה ברית המועצות במחצית הראשונה של המאה ה-20
- 5 סימפיקין, ר' (1999). מרוץ אל העתיד, מחשבות על המלחמה במאה ה-21. מערכות. עמ' 88 (הספר ראה אור לראשונה באנגלית בשנת 1985). להתייחסות לפרדוקס הרוטור בספרות התו"ל בצה"ל ראו: תפיסת ההפעלה – התמרון העמוק (עקד בסיווג סודי), עמ' 102
- 6 הלק, ק' ופרל פינקל, ג' (2022, 5 במאי). עוצבת הקומנדו – מאוסף יחידות מובחרות לאס בשרוול של צה"ל. בין המערכות
- 7 את הפסקה הזו כתבתי בעזרת CHATGPT (גרסה 3.5). זו הפסקה היחידה במאמר שנכתבה באמצעותו. עשיתי זאת במטרה להוכיח את הטענה
- 8 חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים התשס"ב 2002. סעיף 2, הגדרות
- 9 לניר, צ' (אוגוסט 1999). הכשל החשיבתי של צבאות בעימותים נמוכי עצימות. מערכות
- 10 לסקירה מפורטת של מהלכי הקרב ראו: לוי, מ' (2022). מלחמת שלום הגליל, מפות ומבצעים. משרד הביטחון. עמ' 59–62. למרשם הקרב ביום הנחיתה ראו תרשים ב' במאמר זה
- 11 לפירוט מבנה האוגדה וציוותי הקרב ראו שם עמ' 42–43 וכן בתרשים א' במאמר זה
- 12 לפירוט מבנה החטיבה וציוותי הקרב ראו שם עמ' 72–73 וכן בתרשימים ג' וד' במאמר זה
- 13 ירון, ע' (2022). רוח המפקד. ידיעות ספרים. עמ' 104
- 14 יאיר, י' (1990). אתי מלבנון. מערכות, עמ' 34
- 15 אלמוג, ד' בכתיבה, טרם פורסם
- 16 ירון, ע' (2022). עמ' 105
- 17 ירון, ע' (2022). 107–108
- 18 איתן, ר' (1985). סיפורו של חייל מעריב, עמ' 250–521
- 19 עקד הפיקוד והשליטה (פברואר 2016). (מסמך פנימי של צה"ל, בסיווג מוגבל) עמ' 19
- 20 ירון, ע' (2022). עמ' 111
- 21 תרגיל ראשון מסוגו: כל הפרטים על תרגיל מעבר לאופק. (2022, 29 במאי). אתר צה"ל
- 22 מפקדים מספרים על תרגיל השיא של חודש המלחמה: מה עשו הכוחות המיוחדים בקפריסין? (2022, 2 ביוני). אתר פיקוד מרכז
- 23 על מתח זה ראו: גל, ר' (פברואר 1996). "בזכות בדיקת המודל הקיים של הקצין הישראלי" המצדד בתהליך ההתמקצעות ואף המליץ להאריך את תקופת ההכשרה וכנגד יהודה וגמן "השירות בצה"ל – האמנם שליחות לאומית ולא משלח יד?" (ינואר 1999) שטען כי נדרש לשלב בין תחושת שליחות ובקיאות במקצוע הצבאי

- VIDEO, 26:32. POSTED BY "WALL STREET JOURNAL," FEBRUARY 16, 2024. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=P0CcM7dM7NI](https://www.youtube.com/watch?v=P0CcM7dM7NI); "INSIDE UKRAINE'S SURPRISING SUCCESS AGAINST RUSSIA'S MILITARY." YOUTUBE VIDEO, 12:48. POSTED BY "VOX," DECEMBER 21, 2022. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=l_8HH7iNQDE](https://www.youtube.com/watch?v=l_8HH7iNQDE); "RUSSIA'S WAR IN UKRAINE: EXPLAINING THE CONFLICT | START HERE." YOUTUBE VIDEO, 12:36. POSTED BY "AL JAZEERA ENGLISH," FEBRUARY 28, 2022. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=Xs8WA8LXJf8](https://www.youtube.com/watch?v=Xs8WA8LXJf8); "THE EVOLUTION OF WARFARE IN UKRAINE | FRONTLINE." YOUTUBE VIDEO, 26:23. POSTED BY "FRONTLINE PBS | OFFICIAL," FEBRUARY 13, 2024. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=DtSrjVb3E9U](https://www.youtube.com/watch?v=DtSrjVb3E9U); "WHY THE US MILITARY IS DEVELOPING THOUSANDS OF DRONES." YOUTUBE VIDEO, 11:15. POSTED BY "CNBC," OCTOBER 1, 2023. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=g730zKNITNY](https://www.youtube.com/watch?v=g730zKNITNY)
- 4 HORN, D., & HOHMAN, R.M. (2024, FEBRUARY 21). FULL SPEED AHEAD: INTEGRATING KINETIC DRONES INTO THE COMBINED-ARMS BATTALION. ASSOCIATION OF THE UNITED STATES ARMY; KOFMAN, M., & WATLING, J. (2024, FEBRUARY 22). TACTICAL DEVELOPMENTS DURING THE THIRD YEAR OF THE RUSSO-UKRAINIAN WAR. ROYAL UNITED SERVICES INSTITUTE
- 5 GIFFEN, D.M. (2024). THE AIR-GROUND LITTORAL AND GREAT POWER CONFLICT. ÆTHER: A JOURNAL OF STRATEGIC AIRPOWER & SPACEPOWER 3, NO. 3, PP. 53-66; GVENTER, C.W. (2023, DECEMBER 18). ARMY AVIATION AND DECISIVENESS IN THE AIR-GROUND LITTORAL. ASSOCIATION OF THE UNITED STATES ARMY
- 6 הדוגמה הקלסית לכך היא "מעיל הרוח" – שינה את מאזן הכוחות מול טילי נ"ט. כך גם במקרה זה – מי שיפתח ראשון את ההגנה היעילה נגד FPV – יחזיק בידיו את המפתח למערכה הבאה
- לוחמה ממונפת בינה מלאכותית (עמ' 32)**
- 1 "מכונה תבונית" הוא כינוי למכונה (כמו מערכת נשק או חימוש) בעלת בינה מלאכותית. "בינה מלאכותית" היא מערכת המסוגלת לפתור בצורה רציונלית בעיות מורכבות או לנקוט פעולות כדי להשיג את מטרותיה בנסיבות שונות שבהן היא נתקלת. ההגדרה מבוססת על EXECUTIVE OFFICE OF THE PRESIDENT NATIONAL SCIENCE AND TECHNOLOGY COUNCIL COMMITTEE ON TECHNOLOGY, "PREPARING FOR THE FUTURE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE", OCTOBER 2016, ACCESSED 5 FEBRUARY 2018. יש גם הגדרות אחרות, כמו כושר חשיבה או כושר ביטוי של מחשב או רובוט, הקרובות לאלה האנושיות. אמ"ץ-תוה"ד, המילון למונחי תורה צבאית (טיוטה פנימית), מטכ"ל-10, תש"ף-2020
- 2 ההגדרות מבוססות על. MATTIS, J. (2018, MAY). MINISTRY OF DEFENCE. HUMAN-MACHINE TEAMING, JOINT CONCEPT NOTE 1/18, P. 47
- PREWAR PLANNING AND THE OCCUPATION OF IRAQ. RAND CORPORATION, P. 18
- 21 מתחת לשר ההגנה האמריקני יש שרים נפרדים לזרוע האוויר, זרוע היבשה וזרוע הים. זרוע הנחתים כפופה לשר הימיה
- BARRY, B. (2020). BLOOD, METAL AND DUST: HOW VICTORY TURNED INTO DEFEAT IN AFGHANISTAN AND IRAQ. OSPREY, P. 119
- 22 DOBBINS, J., ET AL. (2003). AMERICA'S ROLE IN NATION BUILDING: FROM GERMANY TO IRAQ. RAND CORPORATION
- 23 BENSANEL (2008), P. 43
- 24 IBID, P. 18; QUINLIVAN, J.T. (1995). FORCE REQUIREMENTS IN STABILITY OPERATIONS. PARAMETERS VOL 25, NO. 1, PP. 59-69
- 25 UN NEWS (2011, MARCH 17). SECURITY COUNCIL AUTHORISES "ALL NECESSARY MEASURES" TO PROTECT CIVILIANS IN LIBYA. [HTTPS://NEWS.UN.ORG/EN/STORY/2011/03/369382](https://news.un.org/en/story/2011/03/369382)
- 26 OBAMA, B. (2011 MARCH 21). LETTER FROM THE PRESIDENT TO THE SPEAKER OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES AND THE PRESIDENT PRO TEMPORE OF THE SENATE. [HTTP://C-SPAN.ORG/UPLOADEDFILES/CONTENT/DOCUMENTS/2011LIBYA.MILITARY.REL.PDF](http://c-span.org/uploadedfiles/content/documents/2011libya.military.rel.pdf)
- 27 OBAMA, B. (2011 MARCH 28). REMARKS BY THE PRESIDENT IN ADDRESS TO THE NATION ON LIBYA. (SPEECH, WASHINGTON D.C. [HTTPS://OBAMAWHITEHOUSE.ARCHIVES.GOV/THE-PRESS-OFFICE/2011/03/28/REMARKS-PRESIDENT-ADDRESS-NATION-LIBYA](https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya)
- 28 CHIVVIS, C.S., & MARTINI, J. (2014). LIBYA AFTER QADDAFI: LESSONS AND IMPLICATIONS FOR THE FUTURE. RAND CORPORATION, P. IX
- 29 IBID, P. 4
- מהפכת ה-FPV ומשמעויותיה ללוחמת היבשה ויתר הממדים (עמ' 26)**
- 1 FIRST PERSON VIEW – כינוי לרחפן מתאבד זול
- 2 אורלון (ORLON) – כטב"ם סיור טקטי תוצרת רוסיה; לאנסט (LANCET) – משוטט מתאבד טקטי מאותה תוצרת
- 3 אלפי סרטונים ומאמרים רצים ברשת בנושא זה. בחרנו לצרף כאן את הסרטונים שממחישים מבחינתנו את הכתוב במאמר: "A-10 THUNDERBOLT II IN ACTION • HEAVY HITTING AIR POWER." YOUTUBE VIDEO, 8:11. POSTED BY "US MILITARY CHANNEL," MARCH 1, 2024. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=zBPdQXs8KLW](https://www.youtube.com/watch?v=zBPdQXs8KLW); "AUSA 2023 - ARMY MODERNIZATION AND FUTURE CAPABILITIES." YOUTUBE VIDEO, 1:23:24. POSTED BY "DEFENSE NOW," OCTOBER 10, 2023. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=69IQUcXmVBI](https://www.youtube.com/watch?v=69IQUcXmVBI); "HOW THE US MILITARY'S DRONE SWARMS WILL DOMINATE FUTURE WARS." YOUTUBE VIDEO, 8:08. POSTED BY "SANDBOXX," AUGUST 29, 2023. [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=QWr75sNGRYW](https://www.youtube.com/watch?v=QWr75sNGRYW); "INSIDE UKRAINE'S DRONE WAR | WSJ DOCUMENTARY." YOUTUBE